Samlaren

Tidskrift för
svensk litteraturvetenskaplig forskning
Årgång 96 1975

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Peter Hallberg

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: Örjan Lindberger, Inge Jonsson

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Humanistiskt-Samhällsvetenskapligt Centrum, Box 513, 751 20 Uppsala

Almqvist & Wiksell, Uppsala 1976

sinnena personifieras av fem nymfer. Detta verk hör till de troligen få som LV förbigått.

Ämnet ställer utomordentliga för att inte säga unika krav på forskaren. LV har gått i närkamp med texter på de klassiska språken, på italienska, spanska, medeltidsfranska, i ett sammanhang också holländska, för att inte nämna vanligare skolspråk. En forskare av LV:s dimension och lärdom ställer också krav på sin läsare. Av denne kräver avhandlingen passabla kunskaper i alla nämnda språk utom grekiska och latin. En läsare, som är mindre väl förtrogen med poetae minores i låt oss säga italiensk, fransk och engelsk renässanslitteratur, kan finna författarinnan en smula njugg med information om författare, verk och alltför ofta även kronologiska fakta. Det händer ibland, som ifråga om William Beckfords *Vathek,* att läsaren inte i texten informeras om till vilken genre verket hör. Av en hänvisning i not till »Three Gothic Novels» får han i nämnda fall själv dra lämplig slutsats.

LV har en klar och precis stil. Det är materialets och inte hennes fel, om avhandlingen på någon punkt uppfattas som en smula torr. Sparsamt men träffsäkert fräschar hon emellertid upp sin framställning med ett blänk av fin ironi till läsarens fröjd. Jag kan inte underlåta att framhålla ett exempel. I den tidigare nämnde Itards program att »sinne för sinne» civilisera vilden Victor lyckades så småningom anpassningen till lagad fransk mat. LV mejslar aforismen: »French cooking finally triumphs over savagery» (s. 142).

LV är att lyckönska till upptäckten av ett i mycket obearbetat forskningsfält i »De fem sinnena» som »topos», »pattern» och »structuring pattern», ett forskningsfält, som hon utforskat och beskrivit med energi, skarpsyn och skicklig textanalys till bestående gagn för den komparativa litteraturforskningen. Samtidigt gläder sig hennes svenske kollega, att hon i sin undersökning kunnat integrera svensk diktning från fyra sekler och därmed bidragit till att öka medvetandet hos komparatister i skilda länder om existensen av även en svensk litteratur.

Tore Wretö

Alice S. Miskimin: *The Renaissance Chaucer.* Yale University Press. New Haven and London 1975.

Alice Miskimin inleder sin bok *The Renaissance Chaucer* med tre citat ur Wellek och Warrens *Theory of Literature,* vilkas gemensamma budskap kan sammanfattas i satsen, att en kritikers första och viktigaste uppgift är att fastställa ett diktverks exakta läge i en tradition. Själv söker hon besvara en fråga som egentligen består av två, nära sammanhängande: vilken ställning Chaucer intog inom engelsk litterär tradition fram t. o. m. renässansen, representerad av Sidney, Spenser och Shakespeare, och hur deras bild av honom förhåller sig till hans egen och hans samtidas. I tur och ordning angriper hon problemet ur tre skilda synvinklar: hon betraktar Chaucer som drömmare, som pilgrim och som skapare av den stora dikten om Troilus och Criseyde.

Alice Miskimins ambition är som synes inte att ge en uttömmande karakteristik av Chaucers betydelse för eftervärlden, av de »påverkningar» som han utövade på olika håll; de författare av andra rangen som gjorde sitt bästa att efterlikna honom lämnar hon resolut därhän för att koncentrera uppmärksamheten på frågan hur tre diktare jämbördiga med honom själv förvaltade arvet i en ny tid med nya värderingar och betoningar. Och där är det inte de parallella kurvorna som tilldrar sig intresset utan fastmer de som viker av.

Någon övertro på värdet av moderna analytiska metoder äger Mrs Miskimin inte: endast i ett avseende finner hon en litteraturhistoriker i våra dagar bättre ställd än sina föregångare inom Chaucer-forskningen: textkritiken är undangjord. Vi vet någorlunda gott besked om hur originaltexterna såg ut, vi vet, med en viss säkerhet, vad som är äkta vara och vad som har smugglats in under falsk ursprungsbeteckning. Ett viktigt inslag i hennes framställning utgör också den historiska översikt hon ger av läsarter under skilda tider och av de äldsta editionerna.

Då det gäller att mejsla fram dragen av den »medeltida» Chaucer utgår förf. från den gåtfulla självironiska inställning hon menar sig kunna läsa fram på olika håll inom hans diktning, en inställning av helt annat slag än den som kännetecknade renässansens diktare med deras segervissa tro på sig själva som kontaktmän mellan en jordbunden värld och en olympiskt upphöjd – den som Tegnér långt senare i ett inspirerat ögonblick skulle döpa till »skaldens himmel». Denna självironi, detta självtvivel, sätter Mrs Miskimin i samband med inflytandet från Boëthius – ett inflytande som enligt hennes välgrundade mening kan spåras medeltiden igenom. Boëthius strävade mot en sammansmältning av antikt och kristet, det ledde till att i medeltidens tankevärld och diktning inlemmades en föreställning om människan som ett ända ned i grunden kluvet väsen som har sin rot hos Paulus. Den gav upphov till en känsla av vanmakt: vilja och förmåga levde sida vid sida i aldrig bilagd tvedräkt, och detta i sin tur ledde till en vana vid självrannsakan och självfördömelse som var främmande för antiken och jämväl – åtminstone enligt Mrs Miskimins mening – för renässansen. När den elisabetanska tidens stora diktare hyllade Chaucer som den engelska skaldekonstens

fader bortsåg de emellertid helt från det draget, helt enkelt därför att de aldrig hade upptäckt det: de hade format bilden av honom efter sitt eget mönster.

Självironi och satir kännetecknade, anser Alice Miskimin, över huvud taget senmedeltiden, och hon polemiserar mot Huizingas bild av »medeltidens höst», som hon finner överdramatiserad och felaktig med sin starka tonvikt på dödsdansen som symbolhandling. Kritiken är, såvitt jag förstår, berättigad, vilket dock inte innebär att hennes egen bild av »medeltiden» – ett, som hon själv medger, tämligen suddigt begrepp – går fri från invändningar. Någon polemik skall jag inte här ge mig in i, endast två punkter skall tas upp till diskussion.

Chaucer nöjer sig, framhåller Mrs Miskimin, aldrig med att enbart återge en historia: hans *narrator* är alltid tolk och utläggare snarare än berättare. Detta är naturligtvis fullt riktigt: i dikten om Troilus, Criseyde och Pandarus är – exempelvis – Chaucer själv närvarande som ett slags fjärde skådespelare, ivrig att få replik och lägga till rätta. I romance-parodien *Sir Thopas* kommenterar han sitt eget framträdande och den historia han berättar med bister ironi för att inte säga blodig sarkasm. Att han gärna gycklar med sig själv som fiktiv figur är uppenbart; men därav följer inte, som Alice Miskimin gör gällande, med nödvändighet att det är med sig själv som poet han driver gäck. Så vitt jag kan förstå är det i Sir Thopas romance-diktningen, en på hans tid redan föråldrad genre, han angriper.

På åtskilliga ställen i sin bok talar Alice Miskimin om det angelägna i att ta reda på hur den läsare som Chaucer vänder sig till, ibland med direkt tilltal, reagerade, vad han uppskattade, fann tänkvärt eller skrattade åt, men någon klar föreställning om hur han kan ha varit beskaffad ger hon aldrig – hon gör knappast ens något försök att teckna hans drag. Någon lätt uppgift skulle detta ju inte heller ha varit, tvärtom. En liten bit på väg skulle hon nog ändå ha kunnat komma, om hon givit sig tid att något syssla med den litterära undervegetationen från Chaucers egen tid som hon nu förbigår – exempelvis med någon av de romancer som Chaucer har parodierat i Sir Thopas.

Gustaf Fredén

Leonard Barkan: *Nature's Work of Art. The Human Body as Image of the World.* Yale University Press. New Haven and London 1975.

Genom den underrubrik varmed Leonard Barkan har försett sin bok *Nature's Work of Art* har han givit en antydan om dess innehåll och syftning. »Människokroppen som bild av världen» är dess ämne; det är fråga om studiet av en metafor, om dess uppkomst och historia och om dess användning som bärare av ett idékomplex med stor räckvidd och brokig sammansättning.

För att få ett fast grepp om sitt svåröverskådliga stoff har Barkan avgränsat tre områden, inom vilka metaforen fungerat på skilda sätt, och rubricerat dem så:

1. The Human Body and the Cosmos;
2. The Human Body and the Commonwealth.
3. The Human Body, Esthetics, and the Constructions of Man.

Sedan de behandlats, vart och ett i sitt särskilda kapitel, övergår Barkan till att analysera två berömda engelska renässansdikter: Sidneys *Astrophil and Stella* och Spensers *The Faerie Queene,* och visa hur metaforen – eller allegorien – har utnyttjats i dem. De ägnas var sitt mäktigt kapitel, i vilka trådarna från de föregående avsnitten flätas samman till ett färgrikt och fängslande mönster.

Att Barkan valt att koncentrera sin uppmärksamhet på just Sidney och Spenser beror, enligt vad han själv uppger, på att människorna under renässansen började iakttaga sig själva med nyvaknat intresse och kom underfund med motsättningarna i sitt eget väsen, en komplicitet som de tyckte sig återfinna i världen i dess helhet. Petrarca får här tjäna som mönsterexempel. Man kan invända att Barkans syn på det inbördes förhållandet mellan medeltid och renässans är alltför schematisk: medeltidens föreställning om människans väsen var inte så enkelspårig som han gör gällande, men det spelar just här inte så stor roll: tonvikten ligger på renässansens diktning, och beträffande den har han mycket av intresse att säga och en rikedom av stoff att redovisa.

Mikrokosmidén kan, som bekant, föras tillbaka på antiken. För medeltidens filosofi och diktning fick den betydelse genom Platons dialog Timaios. På 1100-talet vidareutvecklades den av Robert Grosseteste, och nu blev den, enligt Barkan, något av en hörnsten i medeltidens humanism. Men även för astrologin fick den stor betydelse, liksom för mystiken, bl. a. för Böhme. Renässansen kunde alltså övertaga den som arv från medeltiden men lärde givetvis också känna den i antik originaltappning; den visade nu en livskraft som aldrig tidigare. Hos de engelska metafysikerna, särskilt hos Donne och alldeles särskilt i hans dikt »Hymne to God my God, in my sicknesse», utformades den på ett sätt som betecknar en konstnärlig fulländning.

Vid mitten av 1600-talet är dess livskraft slut: den bild av kosmos som Milton ger i *Paradise lost* kommer alltför nära verkligheten och är alltför konkret för att människokroppen skulle kunna duga som parallell eller symbol.